

ARAŞTIRMA

Meşruiyeti Açısından Teravîh Namazı

Harun ÜNAL*



Resulüllah'ın (s) kıldığı namaz bir gece namazıdır, ayrıca Teravîh adı altında kılmamıştır. Sekiz rekattan ibarettir, buna ayrıca üç rekât da vitir namazı ilavesi var ki, böylece sayı **11 rekât** olarak karşımıza çıkmaktadır



Yeni bir ramazan ayını daha idrak etmek üzere olduğumuz bu günlerde, yine Teravîh namazı ile ilgili tartışmalar ve farklı değerlendirmeler gündeme gelecektir. Konuya girmeden önce şimdiden tüm okurlarımızın Ramazan ayını tebrik eder, bizi salih kulları ile beraber olanlardan kılmasını niyaz ederiz.

Bu yazımızda Teravîh namazının meşruiyetini, kaç rekât olduğunu, Resulüllah'ın (s) bizim bu gün kıldığımız manada bir teravîh namazı kılıp kılmadığını, dahası kıldırıp kıldırmadığını değerlendirmeye çalışacağız. Amacımız, mümkün olduğunca işin aslına inmeye gayret ederek gerçeklere dikkat çekmek olacaktır.

* İlahiyatçı Yazar

Teravîh kelimesi “**Tervîha**” kelimesinin çoğuludur. Bunun aynı zamanda “**Tervîhat**” şeklinde çoğulu da vardır. **Tervîha** kelimesi, esas itibariyle bir tür oturuşun adıdır ve oturup dinlenmek, istirahat etmek manasına gelir. Dolayısıyla insanlar namaz kılarlarken her dört rekatta bir oturup dinlendiklerinden ötürü, bu söz, Resulüllah (s) döneminde olmasa da daha sonraki dönemlerde, Ramazan ayında kılınan gece nafîle ibadetinin özel adı olmuştur. Özellikle de Hz. Ömer döneminden itibaren bu isimle anılmaya başlanmıştır.¹

Konuya ilişkin birkaç hadis sunmak suretiyle bu meseleyi açmak istiyoruz. Resulüllah (s) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadırlar: “**Kim imanının bir gereği olarak ve ödülünü-karşılığını da sadece Allah’tan bekleyerek Ramazan ayını ikame ederse, kendi lehine olmak üzere onun geçmiş günahları bağışlanır.**”²

Bu hadiste geçen ramazan ayının “**ikame**” edilmesinden maksat, sadece teravîh namazı demek değildir ve hadis zaten genel bir anlam içerdiğinden bunu Teravîh namazına tahsis etmenin de doğru olmaması gerekir. Çünkü **ikame**-

den kasıt, tüm ibadet ve zikirler demektir. Hatta farz namazlar da bu ikame ifadesi içerisinde yer almaktadır. Kur’an okumak, Allah’ın emirleri çerçevesinde Allah’ı anmak, zikir, tehlil, tekbir, tesbih ve benzeri her şey ikame ifadesi içinde yer alır. Dolayısıyla bu hadisi doğrudan Teravîh namazı anlamında değerlendirmek doğru olmaz. Şimdi bir başka rivayeti ele alalım. Ki bu da İbni Şihab Ez-Zuhrî’nin konu hakkındaki değerlendirmesidir.

Yukarıda verdiğimiz söz konusu hadisin açıklaması ile alakalı olarak Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zuhri diyor ki: “Resulüllah (s) vefat etti, gitti, durum hep bu şekilde devam etti. Sonra Hz. Ebu Bekir’in halifeliği döneminde olsun, Hz. Ömer’in hilafeti döneminin bir kısmında olsun, gece namazının kılınışı, aynen Resulüllah (s) döneminde olduğu gibi sürdü.”³ Burada demek isteniyor ki; daha sonraları kaynaklara teravîh namazı olarak geçen ve 20 ya da daha fazla rekat olarak kılınan bu namazı, Resulüllah (s) döneminde herkes kendi başına kılardı, cemaatle veya 20 ve daha fazla rekat olarak da kılınmazdı. Ki bu meseleye de, Teravîh namazının rekat sayısı ile ilgili rivayetlere geçtiğimizde kısaca değineceğiz. Bilmemiz gereken husus, bu namazın Resulüllah (s) döneminde olsun, Hz. Ebu Bekir döneminde olsun ve Hz. Ömer’in hilafeti döneminin bir kısmında olsun, hep Resulüllah (s) döneminde kılınan şekliyle devam etmiş olduğu gerçeğidir.

¹ Konu hakkında bilgi için bak: Ayni, Umdetu’l-Kari, Teravîh: 11/176 vd.

² Hadisi bize aktaran zat diyor ki Malik bu hadisi, İbn Şihab’tan, o da Humeyd İbn Abdurrahman’dan, bu da Ebu Hureyre’den tahdis ile bize hadisi olarak anlattı. Ebu Hureyre’nin ifadesine göre, Resulüllah (s) yukarıda manasını verdiğimiz hadisi buyurmuşlardır. Buhari, İman, bap:27, h:37 (ve 35); Müslim, 759-760, Hadis ayrıca Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbn Mace ve Muvatta’ eserinde İmam Malik ve daha başkaları da tahrir etmişlerdir.

³ Buhari, Teravîh, h:2008-2013; Müslim, h:738, 759-761, 782

Bir başka rivayete geçelim: Bize, Muhammed b. Selam anlattı, dedi ki Abde İbn Süleyman el-Kilabi, Yahya b. Said el-Ensari'den, o da Amre bint Abdurrahman el-Ensariye'den bu da Hz. Aişe'den rivayetle bize haber verdi. Hz. Aişe (ra) dedi ki: **"Resulüllah (s) bir hücrelerinde geceleyin namaz kılardı. Hücrelerinin odasının duvarları yüksek değildi, alçaktı. Halk Resulüllah'ın karaltısını-gölgesini görüyordu. Bunun üzerine onlar da ayağa kalkıp bulundukları yerde onun kıldığı gibi namaz kılmaya başladılar. Resulüllah (s) buna iki veya üç gece bu şekilde devam etti. Nihayetinde Resulüllah, bir daha öyle yapmadı (ayakta namaz kılıyor olarak görünmedi), bulunduğu yerde oturup kaldı, halkın kendisini görebilecekleri şekilde ortaya çıkmadı. Sabah olunca Resulüllah (s) bu durumu insanlara aktardı ve: Ben, gece namazının size farz kılınacağından endişe duydum diye buyurdu."**⁴

Buhari'nin Teravih bölümünde yer alan diğer bir hadiste ise Hz. Aişe (rh) şöyle diyor: **"Resulüllah'ın (s) bir hasırı vardı, onu gündüzleri yere serer ve üzerinde dinlenirdi. Geceleyin de onu kendisine hücre edinirdi. Bu durumu gören insanlar-sahabe de buna katılarak saf halinde**

Resulüllah ile birlikte onun kıldığı gibi namaz kılmaya başladılar."⁵

Zeyd b. Sabit'ten gelen rivayette de Zeyd diyor ki: **"Resulüllah (s), Ramazanda kendisine bir hücre edindi. (Ravi burada şek ediyor ve diyor ki öyle sanıyorum ki Zeyd) edinilen o hücre hasırdan idi, dedi. Resulüllah (s) geceleri bunun içinde kalarak namaz kılardı. Ashabı da, onun kıldığı gibi namaz kılmaya başladılar. Resulüllah (s) ashabının bu durumlarının farkına varınca, artık ayağa kalkmamış ve olduğu yerde oturup kalmış, bundan böyle görülmemiştir. Nihayetinde Rasulullah, ashabının yanına çıkıp geldiğinde, onlara: Sizin ne yaptığınızı, ne iş işlediğinizi görüp öğrendim. Ey insanlar! Bundan böyle bu namazı evlerinizde kılın! Çünkü farz namazlar dışında kişinin kıldığı en faziletli namaz, kişinin evinde kıldığı namazdır diye buyurmuştur."**⁶

Konuya ilişkin daha birçok farklı rivayetler var olmakla birlikte sadece bunlarla yetinmek ve bu konuda söylenenleri, değerlendirmeleri de dile getirmek isteriyoruz.

İbn Vehb'in Ebu Hureyre'den yaptığı rivayete göre, "Resulüllah (s) ramazanda mescide çıkagelmiş ve halkın mescidin bir köşesinde Übey b. Kaab'ın imamlığında namaz kıldıklarını görmüş, bunun ne olduğunu sormuş, bunun üzerine kendisine: **"Bunlar, Übey b.**

⁴ Bak: Buhari, Ezan, bap: 80-81, h:739/117, ayrıca bak Buhari, h:729-731, 924, 1129, 1970, 2011-2012 ve 5861, 6113, 7290, 6464-6465 numaralı hadisler. Müslim, h:761, 781-782

⁵ Buhari, Ezan, h:730; Müslim, h:761 ve 782

⁶ Buhari, Ezan, h:731, 6113, 7290; Müslim, h:781

Kaab'ın kendilerine namaz kıldırıldığı insanlardır" diye söylenmiş. Resulullah da (s) "güya onlara": **İsabet ettiler. Yaptıkları iş ne güzeldir**" buyurmuştur. Bu rivayeti İbn Abdul Berr zikrediyor. Bedruddin Ayni de diyor ki: "Bu rivayet zincirinde Müslim b. Halid bulunmaktadır ve bu adam rivayet konusunda zayıf biridir. Oysaki bilinen gerçek, bunun Hz. Ömer (ra) döneminde olduğudur."⁷

Beyhaki'de de yer alan bu rivayetle ilgili olarak, Ebu Davud, "Bu hadis kuvvetli değildir. Çünkü raviler arasında Müslim b. Halid vardır. Bu ravi zayıf biridir. Kaldı ki bu rivayetten önce de yer alan rivayetin mürsel olduğu, mevsul bir isnad ile rivayet olunduğu söylenmiş ise de, o rivayet de zayıftır.." demektedir.

Kaynaklar incelendiğinde, bu ve benzeri daha çok farklı rivayetlerle karşılaşmaktayız. Hemen hepsinde de rivayet noktasında birçok problem bulunmaktadır. Çünkü sonradan bu ve benzeri gelen birçok rivayetlere dayanılarak hep şöyle bir gerekçe ileri sunulmuştur: "Sahabenin çoğunluğu, keza Tabiun ve Etbauttabiin, aynı zamanda müçtehit imamlarımız böyle icma etmişlerdir. Dolayısıyla bu, tartışılmazdır ve Teravih mutlaka 20 rekat olarak kılınmalıdır."

Oysa ki Resulullah'ın (s) uygulaması ve uyarısı, nafilelerin evde kılınması ikazı unutulmuş ve hatta unutturulmuş, Resulullah'ın değil, sonraki uygulamaların üzerine abanarak, Efendimizin fiili

ve uyarıları dikkate alınmamıştır. Yani onların gerekçeleri, Resulullah'ın fiilini sollamıştır. Bu, tıpkı önceleri hiç var olmayan, sonradan ihdas edilen ve Cuma günleri, Cuma namazından sonra son öğle namazı niyetiyle kılınan ve Zühr-i Ahir adıyla isimlendirilen namaz misali bir direnme gibi olmuştur. Bu gün de hala bu yanlışlar sürdürülmektedir.

O halde Resulullah (s) Teravih adıyla bir namaz kılmış mıdır, kılmışsa kaç rekat kılmıştır? konusunun irdelenmesi gerekir. Şimdi şu hadise geçelim.

Ebu Seleme b. Abdurrahman, Hz. Aişe'ye (r.anha), Resulullah'ın (s) ramazanda kılmakta olduğu gece namazları nasıldı ve ne şekilde kılardı, diye sormuş, Hz. Aişe de ona şöyle demiştir: **"İster Ramazan'da olsun, ister Ramazan dışında olsun, geceleyin kıldıkları namazlarının rekat sayısı onbir rekatı geçmezdi. Resulullah, önce dört rekat namaz kılardı. Sen, Resulullah'ın kıldığı o namaz rekatlarının güzelliğinden ve uzunluğundan hiç sorma! Bunun peşinden dört rekat daha kılardı. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan hiç sorma! Resulullah (s) bundan sonra da üç rekat daha kılardı. Ben: 'Ey Allah'ın Resülü! Vitir namazını kılmadan önce uyur musun?' diye sordum. Resulullah (s): 'Ey Aişe! Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz' buyurdu."**

Kaldı ki İbn Hibban ve İbn Huzeyme'nin Cabir'den rivayetle aktardıkları rivaye-

⁷ Bak: Ayni, agk, 11/177; Beyhaki, Sünenü'l-Küb-
ra, Salat, h:4611-4612

te göre, Resulullah (s) sekiz rekat gece namazı kılmış ve peşinden de üç rekat vitir namazı kılmıştır.⁸

Bir de İbn Ebi Şeybe'nin İbn Abbas'tan gelen rivayeti bulunmaktadır. O rivayette de, İbn Abbas: **"Resulullah (s) Ramazan'da cemaat yapmadan 20 rekat namaz kılar ve vitir namazını da kılar"**⁹ diyor. Bu rivayeti aynı zamanda Ebul Kasım el-Bağavi, **"Mucem'ussahabe"** eserinde zikrediyor ve diyor ki: "Bize Mansur b. Ebi Müzahim hadis olarak aktardı, Bize Ebu Şeybe de Hakem'den, o da Miksam'dan, o da İbn Abbas'tan rivayetle hadisi aktardı, dedikten sonra, yukarıdaki rivayeti veriyor. Ancak burada adı geçen Ebu Şeybe, İbrahim b. Osman el-Absi el-Kufi'dir. Kendisi Vasit şehrinin kadısı olup Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin de dedesidir. Şu'be bunun "yalancı" olduğunu zikrediyor. Ahmed Bin. Hanbel, Yahya b. Main, Buhari, Nesai ve daha başkaları da bu şahsın "zayıf" olduğunu belirtmişlerdir. İbn Adiy, onun bu rivayetini el-Kamil adlı eserinde, bu şahsın münker rivayetleri arasında zikretmiştir.

Şimdi teravih namazının kaç rekat olabileceği konusunda ileri sürülen ve savunulan rekat sayılarını vermeye çalışalım. Teravih namazı, Medinelilerin uygulaması olarak 41 rekattır, diyenler olmuştur. Kimisi de 40 rekat olarak kılınırdı, sonra da 7 rekat da vitir namazı kılınırdı, demiştir. Bu arada yedi rekat kılınan vitir namazının 40 sayısı

içinde yer almadığını söyleyenler de olmuştur. Bu namazın 38 rekat olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Maliki-lerden gelen rivayete göre bunun 36 rekat olduğu ve 3 rekatin da vitir namazı olduğudur. Bu namazın **24 veya 20 rekat** olduğu rivayetleri de bulunmaktadır. Bunun ilk zamanlarda **13** rekat olarak kılındığı, daha sonra Hz. Ömer tarafından bunun **23** rekata (vitir dahil) çıkarıldığı belirtilmiştir. Verdiğimiz bu rakamlardan sonra yine farklı değerlendirmeler ve sayılar da verilmektedir. Ancak tamamını buraya alma gereğini duymadık. Çünkü netice itibarıyla varılan sonuç hep aynıdır.

Evcezu'l-Mesalik adlı eserde şu bilgileri görüyoruz: "Hadiste geçen (**Ramazanın kıyamından**) kastedilenin, Teravih namazı olduğunda ittifak etmişlerdir. Nevevi ve başkaları da bunun kesin anlamının bu olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim el-İkna adlı eserde de bunun Teravih namazı olduğunda ittifakın varlığı belirtilmiştir. El-Burhan adlı eserde de Teravih namazının meşruiyeti ve cevazına dair ümmetin icmaı vardır ve Rafıziler dışında bunu inkara kalkışan yoktur" denmektedir."¹⁰

Yazar eserinde çeşitli kaynaklar vererek ve Ehli sünnetin görüşü ve icmaından söz ederek bunun sünnet-i müekkede olarak mutlaka **20** rekat kılınması gereğini dile getiriyor. Bu namazın cemaatle kılınmasının Sünnet

⁸ Mehmet Sofuoğlu, Buhari Trc. 4/1866-1867 Dipnot:7; Tecrid Trc. Diyanet, 4/75

⁹ Beyhaki, Sünen el-Kübra, hadis:4615

¹⁰ Şeyh Muhammed Zekeriya Kandehlevi, "Evcezu'l-Mesalik, İla Muvattai İmam malik" 2/377, Ramazan ayını kıyam bahsi.

oluşunun da dört İmamın icmaından oluştuğunu yazar ayrıca belirtmektedir.

SONUÇ: Yukarıda konu ile ilgili sahih rivayetler sunduk. Gördük ki, Resulüllah'ın (s) kıldığı namaz, her gece kıldığı gece namazıdır, ayrıca Teravih adı altında bir namaz kılmamıştır. Bu gece namazı da sekiz rekattan ibarettir, buna ayrıca üç rekat da vitir namazı ilavesi var ki, böylece sayı **11 rekat** olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayıyı **13 ve 15** rekata çıkaranlar da olmuştur ki, bunu da şöyle açıklamışlardır. Resulüllah (s) sekiz rekatin üzerinde gece namazı kılmamıştır. Buna üç rekat vitir namazı eklenmiş, ayrıca sabah namazından önce kılınan iki rekat sabah namazının sünneti eklenerek, bu sayı **13** olarak verilmiştir. Bunu 15 rekata çıkaranlar da, bu sayıya yatsı namazının sok iki rekat sünnetini eklemek suretiyle bunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bunlar üzerinde bir namazın Resulüllah (s) tarafından Teravih adıyla kılındığı bilinmemektedir. Bu, birinci husustur.

İkinci olarak dört rekatta bir dinlenildiğinden ötürü, dinlemek ve serinlemek anlamından hareketle, bu nfileler arasındaki dinlenmeye **“Terviha”** adı verilmektedir. Zaten Resulüllah'tan sonra, Sahabe döneminde **“Terviha”** isminden hareketle **“Teravih”** olarak anılmaya ve kaynaklara bu şekilde geçmeye başlanmıştır. Resulüllah döneminde bu manada bir isimlendirme yoktur.

Üçüncüsü: Resulüllah (s), özel olarak kalkıp bu namazı kılmış değildir.

Resulüllah, mescitte itikafta iken, geceleyin hasırını çevresinde daire şeklinde oluşturur ve orada ibadet ederdi. Ancak hasır'ın eni dar olduğundan ayağa kalkıp namaz kılınca, Sahabe onun karaltısını-gölgesini görüyordu. Çünkü hadiste geçen **(Şa-Ha-Sa)** kelimesi **“Ki burada yer alan (H) harfi, noktalı “Hı” harfidir.** Bu da kişinin gölgesi, karaltısı gibi manalara gelir. Geceleyin aydınlık olmadığından, Resulüllah (s) bulunduğu hasırın içinden ayağa kalktığında namaz kılarken, sahabe uzaktan onun karaltısını, gölgesini görüyordu ve bulundukları yerde, herhangi bir imamlık söz konusu olmadan, Resulüllah'a bakıp onun gibi, ona uyararak namaz kılmaya başladılar. Durum bundan ibaret olup, bu hal iki, üç ya da dört gece böyle sürmüş, sahabenin buna yoğunlaşması sebebiyle, Allah Resulü bundan böyle bulunduğu hasır hücrelerinden ayağa kalkmamış. Hatta sahabe acaba uyudu kaldı mı, diye düşünerek öksürmeye, birtakım hareketlerle kendilerince Resulüllah'ı uyandırmaya kalkmışlardır. Ancak, Resulüllah sabah olunca, yanlarına gelmiş, onların davranışlarından haberdar olduğunu söylemiş, nfile ibadetlerin en efdalinin evlerde kılınması olduğu gereğini söyleyerek mescitte-camde nfile kılınmamasını tavsiye etmiştir.

Dördüncüsü: Kimi rivayetlerde, **“Bu namazın sizin için farz kılınmasından duyduğum endişe sebebiyle kalkmadım”** diye yer almış ise de, **“Benim kâtımda söz değiştirilmez ve ben asla kullarıma zulmedici değilim”** (50/Kaf, 29) mealindeki ayete göre

zaten her şey belirlenmiş, günde ne kadar namazın farz olduğu yüce Allah tarafından kesin olarak bildirmiştir. Ayrıca Allah, kullarına, bir şeye devam ettiklerinden dolayı, onu, onlara farz kılacak değildir.

Beşincisi de; “bir hadis veya rivayet zayıf olabilir. Örneğin İbn Abbas rivayetinde Resulüallah’ın bu namazı tek başına **20** rekat olarak kıldırıldığı” ifadesi geçmektedir. Bu rivayet zayıf da olsa ameller ve fedail konusunda bunlarla amel olunabilir. Kaldı ki Resulüallah’tan sonra sahabenin de uygulaması var, bu, bizim için bir icma’dır. Biz de bu şekilde kılarız ve hükmü de buna göre uygulayırız” diyerek ve bu şekilde hareket edenler de vardır ve bunlar çoğunluktadır.

Bizim de böyle diyenlere cevabımız şudur: Ortada Resulüallah’ın konuyu engellemesi ve mescitte kılmamaları emri varken, Resulüallah’a rağmen, nasıl böyle bir şeye imza atılabilir? Resulüallah hayatı boyunca aynı uygulamayı $8+3=11$ olarak devam ettirmiş, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer de öyle yapmışlardır. Ancak Hz. Ömer, Übey b. Kaab’ın imamlığında buna izin vermiş ve böyle olmasını da istemiş olmakla birlikte kendisi hiçbir zaman bu cemaate katılmamış ve böyle kılmak da iyi olmakla birlikte, en faziletlisinin evde münferiden kılmakta olduğu inancını koruyarak hep tek olarak ve evde kılmıştır.

Belki konu ile alakalı olarak Hz.Osman ve Hz.Ali dönemlerindeki uygulamaları da ileri sürenler ve bu uygulamaları delil olarak gösterenler de olabilecektir.

Tüm bu konularda bilgi edinmek isteyenler, bizim konuya dair hadislerle hazırladığımız, delilleriyle orataya koyduğumuz “Teravih Risalesi” adlı risalemizde sorularının cevaplarını bulacaklardır. Burada sadece bu kadarla yetinmiş olduk.

Resulüallah ile Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer’in durumlarını hiç dikkate almadan, sonraki selefin uygulaması böyle olmuş denilerek, Allah Resulünün uygulaması bir kenara bırakılamaz. Elbette biz, insanların kaç rekat kılmalarına veya kılmamalarına karışacak değiliz. Ama biz, Allah resulünün uygulamasına rağmen yapılan dayatmaya karşıyız. Rabbim bizleri salih kimseler ile beraber haşr eylesin.

Tüm okurlarımızın Ramazanlarını ve bayramlarını şimdiden tebrik eder, dualar ederiz.

